

NEDERLAND

Verbod exotische eekhoorns

De Zoogdierverseniging is zeer verheugd met de beslissing van Minister Verburg om de handel en het bezit van drie exotische eekhoornsoorten te verbieden. Het gaat om de Grijs eekhoorn, de Pallas' eekhoorn en de Amerikaanse voseekhoorn. De Zoogdierverseniging pleitte eerder dit jaar in een brief aan minister Verburg voor een verbod op het houden van Grijs eekhoorns en Pallas' eekhoorns. Deze soorten exotische eekhoorns vormen, als ze ontsnappen en in het wild terecht komen, een bedreiging voor de inheemse natuur.

Egeljaar levert veel gegevens

Nog nooit zijn in Nederland zoveel gegevens over de egel verzameld als tijdens het Jaar van de Egel. De duizenden en duizenden meldingen van egels overtroffen de verwachtingen van de Zoogdierverseniging. Met name rond het Egelweekend meldde Nederland massaal egels. En de 15.000 folders 'Egels ook in uw tuin' waren in korte tijd op. De mensen van de Zoogdierverseniging hebben hard gewerkt aan het verwerken en interpreteren van alle gegevens. Daarbij zijn zeker ook de gegevens van de E-teams van belang (vrijwilligers die een jaar lang dode egels bijhouden op hun woon-werk route). Of het inderdaad zo slecht gaat met de egels en ze op de Rode lijst voor beschermde zoogdieren moeten, was bij het ter perse gaan van dit nummer van Zoogdier nog niet bekend. Kijk op www.jaarvandeegel.nl voor actuele informatie.

Egelmeldingen op Telmee

Egelweekend krijgt vervolg

Aangemoedigd door het enorme succes van het eerste Egelweekend komt er in 2010 een tweede Egelweekend, opnieuw het derde weekend in september.

Het eerste nationale Egelweekend, een initiatief van de Zoogdierverseniging, werd een groot succes en het hoogtepunt van het Jaar van de Egel. Zo waren er druk bezochte open dagen van egelopvangcentra, activiteiten voor kinderen, excursies en lezingen, gaf TV-tuinman Lodewijk Hoekstra tips over egelvriendelijk tuinieren en was de Engelse egelman, Hugh Warwick, in Nederland voor een (uitver-

kochte) lezing onder het motto 'Red de egel, red de wereld!'. Iedereen die op 18 en 19 september 2010 iets wil organiseren over egels kan zich aansluiten. De Zoogdierverseniging zal net als dit jaar weer een website bijhouden waarop alle activiteiten gemeld kunnen worden zodat geïnteresseerden op een centraal punt kunnen kijken wat er allemaal te doen is.

Wild zwijn volgt egel op

Een van de indrukwekkendste dieren die je in een deel van de Nederlandse bossen zomaar tegen kunt komen, is het wilde zwijn. Dit prachtige dier komt vaak negatief in het nieuws en daar wil de Zoogdierverseniging verandering in brengen. Met de juiste maatregelen om bijvoorbeeld verkeersoverlast te voorkomen en om eventuele schade voor boeren te vergoeden is het dier wat de Zoogdierverseniging betreft welkom in veel meer gebieden dan alleen op de Veluwe en de Meinweg. De wilde zwijnen hebben zelf al vast een voorschot genomen op die discussie. Ze worden ondertussen al op diverse plaatsen gezien waar ze officieel niet mogen zijn, bijvoorbeeld in Groesbeek en in Brabant.

Boommarters (her)ontdekt

De laatste tijd worden met de zogenaamde cameravallen steeds vaker boommarters ontdekt op plaatsen waarvan gedacht werd dat ze er niet meer voorkwamen. Camera's zijn camera's die een foto maken zodra een dier voor de camera beweegt. Sinds 2008 wordt op meerdere plaatsen in Nederland gewerkt met deze techniek. En dat levert nieuwe inzichten op. Bijzonder is bijvoorbeeld dat er nog of weer boommarters in Noord-Brabant en de Achterhoek blijken te leven. Op veel van de plaatsen waar de boommarter nu (her)ontdekt is kwam de soort in het verleden voor. Er heeft in deze gebieden waarschijnlijk al die tijd een zeer kleine populatie geleefd. Deze boommarters zijn eerder niet opgemerkt of voor steenmarters aangezien.

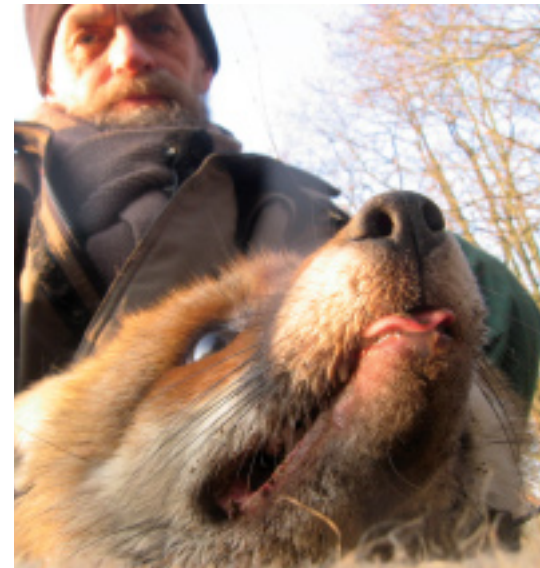
Het onderzoek door de Zoogdierverseniging naar boommarters wordt gefinancierd door de Gegevens Autoriteit Natuur van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit in het kader van het verspreidingsonderzoek Nederlandse Zoogdieren.

Hazen hebben het moeilijk

Uit de nieuwste cijfers blijkt dat het niet zo goed gaat met de hazen in Nederland. In de laatste tien jaren lijkt de populatie met zo'n 30 procent te zijn afgenomen over de periode 1997-2008. Dit blijkt uit onderzoek dat de Zoogdierverseniging in samenwerking met SOVON en het CBS uitvoert naar dagactieve zoogdieren. De haas heeft het met name in het agrarische gebied moeilijk zo blijkt uit het onderzoek. De oorzaak van de landelijke achteruitgang ligt waarschijnlijk in een combinatie van schaalvergroting en intensivering in de landbouw en ziekten.

Documentaire 'rotvos'

De documentaire 'rotvos' is in première gegaan op het Nederlands filmfestival en was te zien op de Algemene Ledenvergadering van de Zoogdierverseniging. Vanaf februari 2010 is deze te zien in een aantal Pathé theaters in het land. Een echte aanrader! Film-

makers Tijs Tinbergen en Jan Musch, die eerder (bekroonde) natuurdocumentaires maakten, volgen het onderzoek naar de 'rotvos' in het hamsterreservaat in Limburg. Door terloopse gesprekken krijgt de kijker een beeld van de ontwikkelingen in de Nederlandse natuur en natuurbeheer, zoals de afschaffing in 2006 van de vossenjacht. Nuchter registreert de camera beelden van aangeknaagde prooien, de autopsie van een op mysterieuze wijze gestorven vos en het terugbrengen van een nest van zes tot twee welpjes door mensen die overduidelijk van de natuur houden. Met strikken en klemmen worden diverse vossen gevangen en vervolgens voorzien van een zender weer losgelaten, zodat men inzicht krijgt in hun territorium en foeragegedrag. Duidelijk is

dat het vossenonderzoek geen sinecure is. Voordat nabij het hamsterreservaat een vos gevangen is blijken eerst steenmarters en dassen in de klemmen te lopen en het duurt vrij lang eer dat de eerste vos gevangen is. Echter uit het gehele onderzoek blijkt dat het

schieten van vossen in en nabij het hamsterreservaat geen invloed heeft op de overleving van de hamsters. Zo'n zelfde onderzoek is opgezet in Waterland waar de vos de beschermde weidevogels zou bedreigen. Jaap Mulder berichtte er al over in Zoogdier 19-4. Het gezenderde vrouwtje (Yolanda) blijkt haar welpjes geworpen te hebben, niet in een vossenburcht maar in een "leger". Gewoon in de open lucht dus. Uit oogpunt van weidevogelbescherming en het onderzoek worden op twee na alle jongen "verwijderd". Later blijkt de moeder dood te zijn, vermoedelijk gesneuveld na een gevecht met een andere vos. De overgebleven twee jongen zijn spoorloos. Een brok in de keel van alle kijkers. In de documentaire zijn diverse leden van de Zoogdiervereniging in de hoofdrol. Naast de vos (*Vulpes vulpes*) en Jaap Mulder waren er ook rollen weggelegd voor onder andere Gerard Muskens en Maurice La Haye. Kijk ook op www.rotvos.nl

Nieuwe website wolvennieuws

Op slechts 200 kilometer van Nederland in midden-Duitsland (onder andere in Hessen) bevinden zich wolven. Daarmee is Nederland binnen bereik van zwerfende jonge wolven. In Zoogdier 19-4 berichtten we er al eens over de terugkeer van wolven in Nederland. Maar er bestaan nog veel misverstanden over de wolf. ARK Natuurontwikkeling, FREE Nature en de Zoogdiervereniging hebben daarom besloten de handen in één te slaan en een website over dit zoogdier te maken. Met financiële ondersteuning van het INNO-fonds van het Wereld Natuur Fonds en de Nationale Postcodeloterij is de site www.wolveninederland.nl gemaakt.

De website brengt mythes en labels terug tot wetenschappelijk aangetoonde feiten en toont aan dat wolven Nederland kunnen bereiken en er geen honger hoeven te leiden. Er leven in Nederland alleen al zo'n 70.000 reeën, een belangrijke prooi voor wolven. Grote delen van Drenthe, Noord-Oost Twente, Limburg of de Veluwe lijken sprekend op de Duitse Regio Sachsen, waar inmiddels zes wolvenroedels leven. Op de site vindt u ook

goed en slecht wolvennieuws. In 2009 hebben, zo lezen we, de zes wolvenroedels in Sachsen jongen gekregen. Naast de bekende zes roedels in Sachsen is er nu ook een roedel met jongen in Brandenburg bij Spremberg / Welzow gevonden. En met de nieuwe roedel wordt ook in 2009 de jaarlijkse populatiegroei van een roedel per jaar voorgezet. Naast dit goede nieuws is er ook slecht nieuws: op 2 oktober is weer een jonge wolf doodgereden op een Duitse weg: de B156. Op

deze doorgaande weg zijn sinds 2007 al vijf jonge wolven overreden.

Start Zoogdieratlas Utrecht

Op 1 november is het project Zoogdieratlas Utrecht van start gegaan. Net als in de andere provincies is het doel van dit project het bijeenbrengen van alle informatie over het voorkomen van zoogdieren in een digitale databank. De databank is beschikbaar voor onderzoek, beleid en beheer. Daarnaast wordt een netwerk van vrijwilligers opgezet, die nieuwe waarnemingen van zoogdieren verzamelen. Het is een initiatief van de Zoogdiervereniging in samenwerking met Het Utrechts Landschap, Landschap Erfgoed Utrecht, Provincie Utrecht, Dassenwerkgroep Amerongen-Leersum, Dassenplatform Utrecht, Vleermuiswerkgroep Utrecht en Werkgroep Boomarter Nederland. Het project loopt twee jaar. Dat is een korte tijd om alle zoogdieren in Utrecht in kaart te brengen. Alle hulp is dan ook welkom. U kunt uw waarnemingen direct doorgeven via de website zoogdieratlas.nl.

Winnaar egelfotowedstrijd

Winnaar van de Jaar van de Egel fotowedstrijd is een egeltje (gefotografeerd door Peter Zeeman) dat zo bijdehand was om door het kattenluik naar binnen te komen om daar van de kattenbrokken te snoepen. De fotowedstrijd leverde een paar honderd foto's op van egels in allerlei posen en situaties die het bekijken waard zijn: een egel gered uit de

Foto Peter Zeeman

sluis, een egel die zich rustig laat besnuffelen door een labrador, ontmoetingen met mensen, katten, konijnen, muizen en een kalf, een zwemmende egel (hoe ziet dat er eigenlijk uit?), een egel dat een jong van A naar B sjuwt (in de bek!), parende egels (het antwoord op de vraag hoe egels het eigenlijk doen) en het gevolg daarvan een egelbaby (met stekels!), egels die vast zitten tussen de schutting en gered worden, egels op hoge poten (verrassend hoge poten!), egels die een vuilniszak doorzoeken en nog veel meer. Bekijk alle inzendingen, het oordeel van de jury en het verhaal van de inzenders op www.jaarvandeegel.nl

Edelhert verovert Nederland

Vanuit Duitsland veroveren edelherten stukjes Nederland. In Twente en de Achterhoek zijn ze de grens al overgestoken. In het oosten van Twente zijn sinds 2007 verschillende kleine groepjes edelherten gezien, zowel mannelijke (herten) als vrouwelijke dieren (hindes), die vanuit het Duitse geïsoleerde leefgebied van het Bentheimer Wald afkomstig zijn. Wanneer deze groepjes elkaar ont-

moeten ligt voortplanting op Twentse bodem in het verschiet. Vanuit Duitsland zijn ook in de Achterhoek edelherten de grens overgestoken, naar de omgeving van Winterswijk. Deze dieren zijn afkomstig uit een ander leefgebied, de net boven het Ruhrgebied gelegen Ufter Mark/Dämmerwald. Dat momenteel in de Achterhoek zowel herten als hindes voorkomen blijkt uit het feit dat er al een kalf is signaleerd. In 2008 is een mannelijk edelhert nabij Miste aangereden en dit jaar is nabij Kotten een edelhert aangereden. Edelherten kwamen in het verleden in vrijwel geheel Nederland voor. Door veranderd landgebruik (land- en bosbouw) en de bejegening van het edelhert als louter een schaesoort is dit inheemse hoefdier op veel plekken verdwenen en was het edelhert lange tijd alleen nog op de Veluwe te vinden en sinds 1992 ook de Oostvaardersplassen. Buiten deze gebieden mag het edelhert officieel niet voorkomen. De Zoogdiervereniging en Vereniging Het Edelhert streven naar duurzame populaties van het edelhert en pleiten ervoor dat ook buiten deze gebieden edelherten worden toegestaan.

Eerste vleermuishotel

De voormalige militaire complexen zijn vaak hotspots voor vleermuizen. Voor ze te slopen moeten maatregelen genomen worden zodat deze een plek houden. Baarle Nassau heeft nu de primeur van een vleermuishotel. Deze toren kwam tot stand met advies van Erik Korsten van de Zoogdiervereniging en is vergelijkbaar met een kleine kerktoren. De toren wordt gebouwd als kraamkamer en als zomer- en winterverblijfplaats voor grootoovleermuizen. Gewone dwergvleermuizen kunnen hun plekje vinden in de spouwmuur van de toren en in de vleermuiskasten die aan de buitenzijde van de toren komen te hangen.

Mc Flurry-egels gezocht

De Zoogdiervereniging roept mensen die na zomer 2008 (toen Mac Donalds de opening verkleinde om te voorkomen dat egels vast komen te zitten) een egel hebben zien vastzitten in een weggegooid Mc Flurry bekertje, op dit te melden. Zo proberen we er achter te

Foto Rose van der Haven

komen of dit vaker voorkomt. Aanleiding zijn enkele recente meldingen van een jonge egel verstrikt in een Mc Flurry bekertje. Het probleem lijkt dus nog niet opgelost. Melden kan door een mail te sturen aan jaarvandeegel@zoogdiervereniging.nl

VLAANDEREN

Recensie: De Zee van Toen

In 2008 rondde de Vlaamse Guido Rappé een tweejarig project 'De Zee van Toen' met een gelijknamig boek af. Hierin beschrijft Guido Rappé de toestand van de Noordzee in de periode 1930-1980. Het bijzondere van het boek is dat de hoofdmoot van de beschreven kennis afkomstig is van interviews met

oude(re) vissers, geboren tussen 1914 en 1951. In goed Nederlands een mooi voorbeeld van oral history. Het doel van de gesprekken was antwoord krijgen op vragen als; "Wat was de toestand van de zee, hoe 'zag' die er vroeger uit (in ecologisch opzicht). Wie waren de bewoners? Ging het om dezelfde soorten vissen? Zaten er meer of minder zeehonden, bruintjes...?"

Voor Zoogdierlezers is de laatste vraag het interessantste. Fragmenten van interviews –weergegeven in het oorspronkelijke dialect– geven antwoord op deze vraag naar het voorkomen van zeehonden, bruinvissen ("bruintjes") en andere walvisachtigen in de zuidelijke Noordzee. Een synthese van de verzamelde informatie en bestaande kennis laat nog eens zien dat zuidelijke soorten als tuimelaar en gewone dolfin (maar ook bruinvis) in de warmere periode in de eerste helft van de 20e eeuw talrijker waren dan daarna. Ook een soort als haring was destijds talrijker, zodat misschien gesproken kan worden van een talrijker voorkomen van een 'haringgemeenschap'. De laatste jaren lijkt een vergelijkbare trend ingezet te zijn. Het noorden van de Noordzee wordt oceanischer, terwijl het zuiden van de Noordzee steeds meer op het oorspronkelijke noorden begint te lijken. Door een grotere instroom van warmer water van de Atlantische Oceaan wordt de Noordzee als het ware in elkaar gedrukt. Kernachtig samengevat: "De Noordzee heeft een eigen identiteit, maar blijft het kleine broertje van de oceaan."

Deze conclusie is illustratief voor de brede blik (en de vlotte pen) die de auteur heeft. Hij plaatst de verzamelde in-

formatie over zeezoogdieren, vissen, kwallen, zeesterren en al wat dies meer zij in een breder ecologisch kader. En doet dat in een prettig leesbare stijl. Het boek, kortom, is meer dan een mondelinge geschiedenis van de Noordzee gezien door de ogen van vissers. Hoewel zeezoogdieren slechts een klein deel van het boek beslaan, kan ik het een ieder die verder kijkt dan alleen naar (zee)zoogdieren van harte aanbevelen. *Guido Rappé 2008. De Zee van Toen. Een historisch-ecologische verkenning van de zuidelijke Noordzee (1930-1980), uit de mond van Vlaamse vissers. Uitgave Provincie West-Vlaanderen, Brugge. Rijkelijk geïllustreerde hardback. Pp 463.*

Vlaams/Nederlands symposium over monitoring van zoogdieren

Op zaterdag 28 november organiseerden de Zoogdierenwerkgroep van het Vlaamse Natuurpunt en de Zoogdiervereniging een symposium over monitoring van zoogdieren. Met meer dan tachtig bezoekers kan het symposium zeker een succes worden genoemd. In totaal waren er tien sprekers uit België, Nederland, Engeland en Duitsland. De onderwerpen waren zeer gevarieerd van monitoring van wolven in Duitsland, zee-

zoogdieren in de Waddenzee en de verspreiding van het Hantavirus door zoogdieren in Wallonië tot de monitoring van meerdere soorten kleine zoogdieren tegelijkertijd in Engeland en met high-tech DNA-analyses in Vlaanderen. Bovendien waren er vele tientallen posterpresentaties, van zowel amateurbiologen als van professionele organisaties. Ook op deze posters waren de resultaten van diverse onderzoeken te zien. Op de website van de Zoogdierenwerkgroep van Natuurpunt is het abstractboek te downloaden, met daarin samenvattingen van de lezingen en posters. Dit symposium is een onderdeel van een nieuw leven ingeblazen biënnale, waarbij de Zoogdiervereniging en Natuurpunt om-en-om een tweemaal symposium organiseren. In 2011 zal dit symposium in Nederland plaatsvinden.

Zie Zo Zoogdier: egel, eekhoorn en konijn staan aan kop!

Op 17-18 oktober organiseerde de Vlaamse Zoogdierenwerkgroep een grote zoogdierentelling. Met succes, want er werden bijna 2500 zoogdieren gemeld op meer dan 400 verschillende plaatsen. Dat is een tienvoud van het aantal zoogdierenwaarnemingen dat normaal op een weekend binnenkomt. Egel, eekhoorn en konijn werden het vaakst gemeld. De egel staat aan kop met meldingen uit 170 plaatsen. Niet verwonderlijk, want mensen zien dit stekelige diertje vaak in de tuin als het van de kattenbrokken komt snoepen. De eekhoorn, ook een regelmatig tuinbezoeker en bovendien actief overdag, werd op 156 plaatsen waargenomen. Ondanks het feit dat konijnen vrij zeldzaam geworden zijn door allerlei ziektes, halen ze toch nog de top 3. Op 125 locaties werden meer dan 500 konijnen gemeld. Je kan deze statistieken zelf bekijken en een selectie maken per provincie op www.waarnemingen.be onder Projecten → Zie Zo Zoogdier.

Omdat zoogdieren moeilijk waar te nemen zijn en vele mensen daardoor tijdens het weekend mogelijk helemaal geen zoogdieren gezien hebben, blijft ons invoerscherm vanaf nu continu beschikbaar. Zo kan je het hele jaar door waarnemingen van zoogdieren melden, om ons te helpen een beter beeld van hun verspreiding te krijgen. De mooie ZieZoZoogdier-brochure met allerlei informatie over zoogdieren kan je nog steeds downloaden via www.ziezozoogdier.be. Daarnaast is er sinds september 2009 ook een projectpagina online voor het invoeren van waarnemingen van verkeersslachtoffers: www.dierenonderdewielen.be.

Dit zoogdierentelweekend was een eerste stap om onze zoogdieren meer be-

kend te maken bij het brede publiek. Tijdens de nachten van het telweekend testte een aantal specialisten ook met succes een handleiding voor het opvolgen van muizenpopulaties uit. De Vlaamse Zoogdierenwerkgroep geeft hiermee de aanzet voor het monitoren van zoogdierenpopulaties in Vlaanderen.